कारागार नियमावली, २०२०

नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित मिति

२०२०।९।१

संशोधन

१. कारागार (प्रथम संशोधन) नियमावली, २०२२	२०२२।६।११
२. कारागार (दोस्रो संशोधन) नियमावली, २०२४	२०२४।१०।१
३. कारागार (तेस्रो संशोधन) नियमावली, २०३६	२०३६।३।१८
४. कारागार (चौथो संशोधन) नियमावली, २०४२	२०४२।५।२४
५. कारागार (पाँचौ संशोधन) नियमावली, २०४२	२०४२।९।१
६. कारागार (छैठौं संशोधन) नियमावली, २०४३	२०४३।९।१
७. कारागार (सातौं संशोधन) नियमावली, २०५१	२०५१।१२।२७
८. कारागार (आठौं संशोधन) नियमावली, २०५८	२०५८।६।१
९. कारागार (नवौं संशोधन) नियमावली, २०६०	२०६०।४।१९
१०. कारागार (दशौं संशोधन) नियमावली, २०६१	२०६१।१२।१७

नेपाल कानून आयोग

कारागार ऐन, २०१९ को दफा २७ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी नेपाल सरकारले देहायको नियमहरू बनाएको छ ।

परिच्छेद - १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ** : (१) यी नियमहरूको नाम "कारागार नियमावली, २०२०" रहेको छ ।

(२) यो नियमावली २०२० साल भाद्र १ गतेदेखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा** : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस नियमावलीमा,-

(क) "ऐन" भन्नाले कारागार ऐन सम्झनु पर्छ ।

[1](ख) “छानविन तथा अनुसन्धान केन्द्र” भन्नाले कुनै अपराधको तहकिकात, जाँचबुझ वा पुर्पक्षको सिलसिलामा थुनुवालाई राखिएको घर वा स्थान सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद - २

थुनुवा वा कैदीलाई राख्ने र छाड्ने

३. **व्यवस्था** : (१) नेपाल सरकारले चाहिएको ठाउँमा एउटा कारागारको व्यवस्था गर्नेछ । यस्तो कारागारमा सो जिल्ला भरका कैदी थुनुवाहरू राखिनेछन् । नेपाल सरकारले सामान्य आदेशद्वारा तोकिदिएको अवस्थामा अन्य जिल्लाहरूको कैदी वा थुनुवा पनि रहन सक्दछ ।

(२) नेपाल सरकारले आवश्यक देखेको ठाउँमा कारागारको अतिरिक्त छानविन तथा अनुसन्धान केन्द्रको पनि व्यवस्था गर्न सक्नेछ । छानविन तथा अनुसन्धान केन्द्रको व्यवस्था भएको ठाउँमा छानविन तथा अनुसन्धान केन्द्रमा साधारणतः केवल थुनुवालाई मात्र राखिनेछ ।

४. **कारागार कार्यालयले बुझिलिने** : (१) प्रत्येक जिल्ला कारागार कार्यालयले सो जिल्ला भित्रका निम्नलिखित प्रकारका अड्डाले पठाएका कैदी वा थुनुवालाई बुझी लिनुपर्दछ ।

(क) जिल्लास्थित अदालतहरूबाट,

[2](ख) जिल्लास्थित प्रमुख जिल्ला अधिकारीबाट,

(ग) प्रचलित कानुन बमोजिम थुनी कारवाही गर्न [3]नपाउने वा कैद हुने गरी सजाय तोक्न पाउने अधिकार प्राप्त अड्डाहरूबाट,

तर -

(१) इलाज उपचारको निमित्त वा अन्य कारणबाट नेपाल सरकारको सामान्य आदेशद्वारा झिकाइएमा वा अनुमति दिइएमा अन्य जिल्लाबाट आएका कैदी थुनुवाहरू पनि राखिनेछ ।

---

१ दसौं संशोधनद्वारा संशोधित ।

२ सातौं संशोधनद्वारा संशोधित ।

३ “नपाउने” नभै “पाउने” हुनुपर्ने जस्तो देखिन्छ ।

नेपाल कानून आयोग

(२) काठमाडौं उपत्यकाको कारागार र छानविन तथा अनुसन्धान केन्द्रमा बागमती अञ्चलभित्रका माथिका खण्डहरूको उल्लिखित अड्डा अदालतहरूबाट पठाइएका कैदी थुनुवाहरू राखिनेछ ।

(२) उपनियम (१) मा जेसुकै लेखिएको भए तापनि सदर कारागारमा नेपालभित्रको कुनै पनि कारागारबाट आएका, अन्य सेण्ट्रल कारागारहरूमा सो कारागारको क्षेत्रभित्रको कुनै पनि कारागारबाट आएका तथा जिल्लाका कारागारहरूमा सो कारागारको क्षेत्रभित्रको कुनै पनि कारागारबाट आएका कैदीलाई राखिनेछ ।

(३) थुन्न वा कैद गर्न पठाउँदा प्रचलित कानून बमोजिम रीत पुऱ्याउनु पर्ने रीतका अतिरिक्त निम्नलिखित कुरा पनि खुलाई पठाउनु पर्दछ र नखुलेमा सो खुलाई लिन प्रत्येक कारागार कार्यालयको कर्तव्य हुनेछ ।

(क) अदालत, प्रमुख जिल्ला अधिकारी बाहेक अन्य अड्डाको निमित्त कुनै व्यक्तिलाई थुनी कारवाही गर्न पाउने अधिकार दिने कानुनको नाम र दफा,

(ख) थुनुवा कैदीको नजिकको हकदार,

(ग) सिधा दिइने श्रेणी,

(घ) कानुन बमोजिम कैद हुने वा रुपैयाँ तिर्न नसके बापत थुनिएको के हो ?

(ङ) जिम्मा लिई आउने व्यक्तिको दर्जा नाम थर,

(च) थुनुवा पूर्जी दिइएको नदिएको ।

५. **गोलघरमा राख्ने** : देहाय बमोजिमको कैदीलाई देहायको अवधिसम्म गोलघरको व्यवस्था भएको कारागारमा गोलघरमा राख्नुपर्दछ :-

(क) [४]............................

(ख) नेपाल सरकारबाट गोलघरमा राख्ने गरी आदेश दिइएका थुनुवा वा कैदीलाई सोही आदेशमा उल्लिखित अवधिसम्म,

(ग) देहायका कसूर गर्ने कैदी वा थुनुवालाई देहायको अवधिसम्म :-

---

४ सातौं संशोधनद्वारा झिकिएको ।

(१) कारागारबाट सुरुङ्ग खनी भागी पक्राउ भै आएकालाई १ वर्षसम्म,

(२) पर्खाल वा गारो फोडी भागी पक्राउ भएकालाई ६ महिनासम्म,

(३) पर्खाल नाघी भागी पक्राउ भएकालाई ३ (तीन) महिनासम्म,

(घ) खण्ड (ग) मा उल्लिखित कसूरको उद्योग गर्नेलाई त्यस्तो कसुर गरे बापतको अवधिको आधिसम्म,

(ङ) कारागार भित्र ५ वा ५ जनाभन्दा बढीको जमात भई हूलदङ्गा गरी भाग्न खोज्ने प्रत्येकलाई ६ महिनासम्म,

(च) पाँच जनाभन्दा घटी भई हुलदङ्गा गरी जमात बाँधी भाग्न खोज्ने प्रत्येकलाई १ महिनासम्म,

(छ) कारागारभित्र बदमासी गर्ने, चोरी गर्नेलाई जेलरको तजबीजले ५ (पाँच) दिनदेखि १ महिनासम्म

तर गोलघरमा राख्नु पर्ने कैदीलाई गोलघरमा राख्दा ठेकिएको कैद म्यादभन्दा बढी पर्ने गरी गोलघरमा राख्नु हुँदैन । कैद बाँकी भए जति मात्र राख्नु पर्छ ।

६. **<u>बदमासी गरे बापत गोलघरमा राखिने कैदीको जनाउ दिने</u>** : शुरुदेखि गोलघरमा रही कैद भुक्तान गर्नुपर्ने कैदी बाहेक बदमासी गरे बापत गोलघरमा राखिने कैदीहरू गोलघरमा राख्नासाथ कसूर खोली सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई जनाउ दिनु पर्छ र शंका देखिएमा सो अड्डाले तुरुन्त जाँच गर्न सक्नेछ ।

[५]७. **<u>थुनुवा वा कैदीको अभिलेख राख्नुपर्ने</u>** : (१) कारागार कार्यालयले नियम ४ को उपनियम (१) बमोजिम अड्डा अदालतले पठाएका थुनुवा वा कैदीको तस्वीर र औंलाको छापसमेत लिई त्यस्तो थुनुवा वा कैदीको अभिलेख अनुसूची-१ बमोजिमको लगत फाराममा भरी पानै पिच्छे जेलर र फाँटवालाले सही गरी राख्नु पर्नेछ ।

(२) कुनै थुनुवा वा कैदी म्याद पुगी वा रुपैयाँ तिरी वा माफी मिन्हा पाई थुना वा कैदबाट छुटेमा वा मरेमा वा भागेमा समेत लगत फाराममा सोही व्यहोरा जनाई लगत कट्टा भएकोमा सो कुराको सूचना थुन्ने अड्डा अदालतलाई दिनु पर्नेछ ।

नेपाल कानून आयोग

---

५ तेस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

८. **नजरबन्दी र थुनुवाको धरौटी किताबमा लेख्ने** : सजाय नतोकी नजरबन्दी वा खाली थुनामा रहने थुनुवा चलानीसाथ बुझाउन ल्याएमा अनुसूची-२ को ढाँचा बमोजिमको धरौटी किताबमा बुझाउन ल्याउनेको सहिछाप समेत गराई राख्नुपर्छ।

९. **भरपाई दिने** : कारागार कार्यालयले आफूकहाँ बुझाउन ल्याएको थुनुवा वा कैदी बुझी जेलर र फाँटवालाको सहिछाप परेको रीतपूर्वकको भरपाई थुन्ने अड्डालाई दिनुपर्छ।

१०. **हाजिर गर्ने** : कारागार कार्यालयको लगत र धरौटी किताब बमोजिमको थुनुवा र कैदीको नाम र नम्बर पुकारी रोजरोजै हाजिर गरी हाजिर गर्नेले सहिछाप गरी राख्नुपर्छ।

११. **थुनुवा वा कैदीको लगत पेश गर्ने** : नेपाल सरकारले सूचना गरेको उत्सवमा थुनुवा वा कैदी छोड्नु परेमा कारागार कार्यालयले ठेकुवा लगत बमोजिमका थुनुवा वा कैदीको कैद भुक्तानी कटाई बाँकी कैद देखाइएको लगत सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारी छेउ पेश गर्नुपर्छ।

१२. **छुट्कारा दिँदा साक्षी राख्ने** : (१) कारागारमा रहेका कैदीलाई छुट्कारा दिँदा नजिकको नातादार वा साथी भए निजहरू, नभए ३/४ भलाद्मी वा नजिक अड्डा साक्षी राखी छुट्कारा पाएको प्रमाणित गरी सोही दिनमा छुटुवा पूर्जीसमेत दिई छाडिदिनु पर्छ।

(२) थुनुवालाई छाड्नु पर्दा यथाशक्य थुन्ने कार्यालयमा पठाइदिनु पर्दछ सो कार्यालय टाढा भई सम्भव नभएमा मात्र उपनियम (१) बमोजिम गरी छाडिदिनु पर्छ।

१३. **जनाउ दिने** : चोरी वा डाँका मुद्दामा सजाय पाएको चोर डाँका पाली चोरी डकैती गराउने र चोरीको माल लिई सजाय पाएका थुनुवा कैदी छुट्कारा पाएमा पुनः निग्रानी राख्नु पर्ने भन्ने थुन्ने अड्डाले जनाउ दिएको थुनुवा वा कैदी छुटेमा जुनजुन इलाकाको हो [६]सोही इलाकाको जिल्ला प्रहरी कार्यालयलाई जानकारी दिनुपर्छ।

१४. **बाटो खर्च दिने** : छुट्कारा पाएका कैदी वा थुनुवाहरू मध्ये धेरै टाढाको घरसम्म पुग्न खर्च नहुने व्यक्तिलाई सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारीबाट निकासा भए बमोजिम आवश्यक बाटो खर्च दिइनेछ।

१५. **कैद सजायको म्याद पुगेपछि छुट्कारा दिनुपर्ने** : कारागारका कैदी वा थुनुवाहरू मध्ये कैद सजायको म्याद पुगेपछि नछुटी म्याद पुगेका चौबीस घण्टाभन्दा बढ्ता कैद भएमा जसको गफलतले भएको हो उसलाई प्रचलित कानुन बमोजिम गर्नुपर्छ।

---

६ छैठौं संशोधनद्वारा संशोधित।

[७]१६. **रुपैयाँ तिरेमा छुटकारा दिने** : (१) अड्डा अदालतबाट जरिवाना बापत कैद ठेकी आएकोमा सो जरिवाना र जरिवाना बापत ठेकिएको कैदको लगत कारागार कार्यालयले आफ्नो लगत पुस्तिकामा कायम गर्नु पर्नेछ र सो लगत कसिएको जानकारी सम्बन्धित अड्डा अदालतलाई दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम लगत कसिएकोमा जरिवाना तिर्न नसकी थुनामा बसिरहेको व्यक्तिले जरिवाना बापतको बाँकी रकम बुझाई थुनामा मुक्त हुन चाहेमा त्यस्तो व्यक्तिबाट कानुन बमोजिम बाँकी जरिवाना बापतको रकम बुझी सदर स्याहा गरी लगत पुस्तिकाबाट जरिवाना तथा सो बापतको कैद लगत समेत कट्टा गरी थुनाबाट मुक्त गरिदिनु पर्नेछ ।

[८]परिच्छेद -२क

सामुदायिक सेवा तथा खुला कारागार सम्बन्धी व्यवस्था

१६क. **सामुदायिक सेवामा पठाउने सम्बन्धी व्यवस्था** : (१) कुनै मुद्दामा तीन वर्षसम्म कैद सजाय हुन सक्ने व्यक्तिले सामुदायिक सेवा गर्न चाहेमा मुद्दा हेर्ने अधिकारी समक्ष अनुसूची-२क. बमोजिमको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएपछि मुद्दा हेर्ने अधिकारीले देहायका विषय उपर विचार गर्दा निवेदन माग बमोजिम कसुरदार ठहरिएको व्यक्तिलाई सामुदायिक सेवामा पठाउन मनासिव देखेमा कारागारको सट्टा सामुदायिक सेवामा पठाउने गरी निर्णय गर्न सक्नेछ :-

(क) कसुर र कसुर गर्दाको कारण र अवस्था,

(ख) निजको विगतको चालचलन,

(ग) निजको उमेर,

(घ) निजले कसुरका सम्बन्धमा गरेको साविती र निजले कसुरको लागि गरेको क्षमा याचना,

(ङ) निजले गर्न सक्ने सामुदायिक सेवाको प्रकृति ।

---

७ आठौं संशोधनद्वारा संशोधित ।

८ दसौं संशोधनद्वारा थप ।

(३) उपनियम (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम स्थापना वा गठन भएको अदालत बाहेक मुद्दा हेर्ने अन्य अधिकारीले कसुरदारलाई सामुदायिक सेवामा पठाउँदा सम्बन्धित जिल्ला अदालत समक्ष त्यसरी सामुदायिक सेवामा पठाउने आधार र कारण समेत उल्लेख गरी अनुमति माग गर्नु पर्नेछ र सम्बन्धित जिल्ला अदालतले पनि त्यस्तो आधार र कारण मनासिब देखेमा त्यस्तो कसुरदारलाई सामुदायिक सेवामा पठाउने अनुमति दिन सक्नेछ।

(४) उपनियम (२) बमोजिम मुद्दा हेर्ने अधिकारीले कसुरदारलाई सामुदायिक सेवामा पठाउने निर्णय गर्दा दैनिक दुई घण्टा सामुदायिक सेवामा काम गरे बापत एक दिनको दरले कैद कट्टा हुने गरी कसुरदारले कति अवधि सामुदायिक सेवा गर्नु पर्ने हो सो समेत खुलाउनु पर्नेछ।

(५) उपनियम (२) बमोजिम मुद्दा हेर्ने अधिकारीले कसुरदारलाई सामुदायिक सेवामा पठाउने निर्णय भएपछि काठमाडौं उपत्यकाको हकमा कारागार व्यवस्थापन विभागले र काठमाडौं उपत्यका बाहिरको हकमा सम्बन्धित कारागार कार्यालयले कसुरदारलाई सामाजिक सेवामा लगाउन इच्छुक विद्यालय, अस्पताल, स्थानीय निकाय, देवालय, वृद्धाश्रम लगायत यस्तै प्रकृतिका अन्य निकाय वा सामाजिक संघ संस्थासँग लिखित समझदारी गरी कसुरदारलाई आवश्यक शर्तहरू पालना गर्ने कबुलियतनामा गराई सामुदायिक सेवा गर्न त्यस्तो निकाय वा संस्थामा पठाउनु पर्नेछ र त्यसरी कसुरदारलाई सामुदायिक सेवामा पठाउँदा कारागार व्यवस्थापन विभागले सामुदायिक सेवा तथा खुला कारागार व्यवस्थापन केन्द्रीय समितिको र कारागार कार्यालयले सामुदायिक सेवा तथा खुला कारागार व्यवस्थापन जिल्ला समितिको परामर्श लिनु पर्नेछ।

(६) उपनियम (५) बमोजिम पठाइएको कसुरदारले दिनको कम्तीमा दुई घण्टा सम्बन्धित निकाय वा संस्थामा सामुदायिक सेवा गर्नु पर्नेछ र बाँकी अवधि स्वरोजगारको रूपमा काम गर्न सक्नेछ।

(७) उपनियम (५) बमोजिम सामुदायिक सेवामा पठाइएको कसुरदारलाई देहायको अवस्थामा सामुदायिक सेवाबाट फिर्ता गर्न आवश्यक ठानेमा सो को अनुमतिको लागि कारागार व्यवस्थापन विभाग वा कारागार कार्यालयले सम्बन्धित जिल्ला अदालत समक्ष लेखी पठाउनु पर्नेछ :-

(क) निजले प्रचलित कानुन विपरीत कार्य गरेमा,

नेपाल कानून आयोग

(ख) निजले सम्बन्धित निकाय वा संस्थासँग भएको समझदारीपत्र बमोजिम ठेकिएको काम नगरेमा,

(ग) निजले सामुदायिक सेवामा जाँदाको बखत गरेको कबुलियतनामा विपरीत कार्य गरेमा ।

(८) उपनियम (७) बमोजिम अनुमतिको लागि लेखिआएमा र कसुरदारलाई सामुदायिक सेवाबाट फिर्ता गर्न मनासिव देखेमा सम्बन्धित जिल्ला अदालतले त्यस्तो कसुरदारलाई सामुदायिक सेवाबाट फिर्ता गर्ने अनुमति दिनेछ ।

(९) उपनियम (८) बमोजिम कुनै कसुरदारलाई सामुदायिक सेवाबाट फिर्ता गर्ने अनुमति प्राप्त भएमा कारागार व्यवस्थापन विभाग वा कारागार कार्यालयले त्यस्तो कसुरदारलाई सामुदायिक सेवाबाट कारागारमा फिर्ता गर्नेछ ।

(१०) उपनियम (९) बमोजिम सामुदायिक सेवाबाट फिर्ता गरिएको कसुरदारले बाँकी कैद कारागारमा रही भुक्तान गर्नु पर्नेछ र निजलाई सोही कैद अवधिमा पुनः सामुदायिक सेवामा पठाइने छैन ।

१६ख. <u>**खुला कारागार सम्बन्धी व्यवस्था**</u> : (१) नेपाल सरकारले आवश्यकता अनुसार नेपालभित्र रहेको कुनै भवन वा स्थानलाई खुला कारागारको रूपमा तोक्न सक्नेछ ।

(२) तीन वर्षभन्दा बढी कैद सजाय भई कम्तीमा एक तिहाई कैदको अवधि भुक्तान गरिसकेको कैदीले उपनियम (१) बमोजिम तोकिएको खुला कारागारमा बस्न चाहेमा अनुमतिको लागि अनुसूची २ख बमोजिमको ढाँचामा सम्बन्धित कारागार कार्यालय मार्फत कारागार व्यवस्थापन विभाग समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम प्राप्त हुन आएको निवेदन उपर जाँचबुझ गरी कारागार व्यवस्थापन विभागले उक्त निवेदन सामुदायिक सेवा तथा खुला कारागार व्यवस्थापन केन्द्रिय समिति समक्ष पठाउने छ र सो समितिले देहायका कुरामा विचार गरी कैदीलाई खुला कारागारमा बस्ने अनुमति दिन हुने नहुने सम्बन्धमा कारण र आधार खुलाई कारागार व्यवस्थापन विभाग समक्ष सिफारिस गर्नेछ :-

(क) अपराध गर्दाको कारण र अवस्थाको सम्बन्धमा फैसलामा उल्लेख भएको व्यहोरा,

(ख) कैदमा रहँदा जेलरले प्रमाणित गरिदिएको निजको चालचलन,

(ग) कैदीको उमेर,

नेपाल कानून आयोग

(घ) कैदीले गर्न चाहेको स्वरोजगारको प्रकृति तथा रोजगारदाताले तोकेको रोजगार सम्बन्धी सेवाका शर्त तथा सुविधा ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम सामुदायिक सेवा तथा खुला कारागार व्यवस्थापन केन्द्रीय समितिले कारागार व्यवस्थापन विभाग समक्ष कैदीलाई खुला कारागारमा बस्ने अनुमति दिने सिफारिस गरेमा कारागार व्यवस्थापन विभागले कुनै रोजगारदाता कहाँ रोजगार गर्ने कैदीको हकमा रोजगारदातासँग समझदारीपत्र गरी र स्वरोजगार गर्ने कैदीको हकमा त्यस्तो स्वरोजगारको विवरण खुलाई आवश्यक शर्त पालना गर्ने कबुलियतनामामा गराई खुला कारागारमा बस्ने अनुमति दिन सक्नेछ ।

(५) उपनियम (३) र (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको कैदीलाई खुला कारागारमा बस्ने अनुमति दिइने छैन :-

(क) एकपटक कारागारबाट भागेको कैदी,

(ख) कैदमा रहँदा असल चालचलन नभएको भनी अभिलेखमा जनिएको कैदी,

(ग) मानसिक सन्तुलन ठिक नभएको भनी चिकित्सकले प्रमाणित गरी दिएको कैदी,

(६) उपनियम (४) बमोजिम खुला कारागारमा बस्ने अनुमति प्राप्त कैदीले देहायका शर्तहरू पालना गर्नु पर्नेछ :-

(क) खुला कारागारमा बस्ने अनुमति दिंदाका बखत उल्लिखित काम मात्र गर्नु पर्ने,

(ख) खुला कारागार क्षेत्रबाट बाहिर जाँदा वा खुला कारागार भित्र आउँदा कैदीको साथमा रहेका सामानहरू जाँच गराउनु पर्ने र निजको साथमा आएका मानिसको अभिलेख गराउनु पर्ने,

(ग) निर्धारित समयमा मात्र खुला कारागार क्षेत्रबाट बाहिर जाने र खुला कारागार भित्र आउनु पर्ने,

(घ) कबुलियतनामामा तोकिएको स्थान र क्षेत्र बाहेकका अन्य स्थान र क्षेत्रमा बसोबास गर्न नहुने,

नेपाल कानून आयोग

(ङ) खुला कारागारमा परिवार बाहेक अन्य व्यक्तिलाई स्थायी रूपमा बस्न नदिने,

(च) खुला कारागार अधिकृतले समय समयमा दिएको निर्देशन पालन गर्नु पर्ने ।

(७) कुनै कैदीले उपनियम (६) मा उल्लिखित शर्तहरू पालना गरेको नपाइएमा कारागार व्यवस्थापन विभागले त्यस्तो कैदीलाई खुला कारागारबाट फिता गर्नेछ ।

(८) उपनियम (७) बमोजिम फिर्ता गरिएको कैदीले कैदको बाँकी अवधि कारागारमा भुक्तान गर्नु पर्नेछ र निजलाई सोही कैद बापत पुनः खुला कारागारमा पठाइने छैन ।

१६ग. सामुदायिक तथा खुला कारागार व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी व्यवस्था :

(१) सामुदायिक सेवा तथा खुला कारागारको सञ्चालन व्यवस्थापनको सम्बन्धमा कारागार व्यवस्थापन विभागलाई राय सुझाव दिन र कसुरदारलाई सामुदायिक सेवा वा खुला कारागारमा पठाउने सम्बन्धमा विभागलाई आवश्यक परामर्श दिन देहाय बमोजिमको एक सामुदायिक सेवा तथा खुला कारागार व्यवस्थापन केन्द्रीय समिति रहनेछ :-

(क) महानिर्देशक, कारागार व्यवस्थापन विभाग - अध्यक्ष

(ख) प्रतिनिधि (वरिष्ठ प्रहरी उपरीक्षक), प्रहरी प्रधान कार्यालय -सदस्य

(ग) कानुन अधिकृत, गृह मन्त्रालय - सदस्य

(घ) प्रतिनिधि (उपसचिव), कानुन, न्याय तथा संसदीय व्यवस्था मन्त्रालय - सदस्य

(ङ) कारागार सुधार र सामुदायिक सेवाको क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थामध्येबाट कारागार व्यवस्थापन विभागको

नेपाल कानुन आयोग

महानिर्देशकले तोकेको दुई जना प्रतिनिधि - सदस्य

(च) निर्देशक, कारागार व्यवस्थापन विभाग - सदस्य-सचिव

(२) जिल्लास्तरमा सामुदायिक सेवा र खुला कारागारको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न र कुनै कसुरदारलाई सामुदायिक सेवामा पठाउने सम्बन्धमा कारागार कार्यालयलाई आवश्यक परामर्श दिन प्रत्येक जिल्लामा देहाय बमोजिमको एक सामुदायिक सेवा तथा खुला कारागार व्यवस्थापन जिल्ला समिति रहनेछ :-

(क) जेलर, कारागार कार्यालय -अध्यक्ष

(ख) प्रतिनिधि, जिल्ला प्रहरी कार्यालय - सदस्य

(ग) प्रतिनिधि, जिल्ला प्रशासन कार्यालय - सदस्य

(घ) प्रतिनिधि, जिल्ला सरकारी वकील कार्यालय - सदस्य

(ङ) कारागार सुधार र सामुदायिक सेवाको क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संस्थामध्येबाट जेलरले तोकेको एकजना प्रतिनिधि - सदस्य

(३) उपनियम (१) वा (२) बमोजिमको समितिले बैठकमा कुनै विशेषज्ञलाई पर्यवेक्षकको रूपमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(४) उपनियम (१) वा (२) बमोजिम समितिले बैठक सम्बन्धी कार्यविधि आफैं निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

(५) उपनियम (१) वा (२) बमोजिमको समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार कारागार व्यवस्थापन विभागले तोकिदिए बमोजिम हुनेछ ।

१६घ. **<u>सामुदायिक सेवा अधिकृत र खुला कारागार अधिकृत तोक्न सक्ने</u>** : सामुदायिक सेवामा संलग्न रहेका कसुरदार र खुला कारागारमा बस्ने कैदीको चालचलन र काम, कारवाहीको अनुगमन र निरीक्षण गरी कारागार व्यवस्थापन विभाग वा कारागार कार्यालय समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्न, खुला कारागारमा जान चाहने कैदीको लगत संकलन तथा सामुदायिक सेवा लिन चाहने निकाय वा संस्थागत सम्पर्क राख्न तथा सामुदायिक सेवा तथा खुला कारागार सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने कार्यमा विभाग वा कारागार

नेपाल कानून आयोग

कार्यालयलाई सहयोग गर्न गृह मन्त्रालयले कारागार व्यवस्थापन विभाग वा सो अन्तर्गत कार्यरत कुनै अधिकृतलाई सामुदायिक सेवा अधिकृत र खुला कारागार अधिकृतको रूपमा तोक्न सक्नेछ ।

१६ङ. **बाल सुधार गृहमा रहने अवधि बढाउन सक्ने** : प्रचलित कानुन बमोजिम बाल सुधार गृहमा पठाइएका बालबालिकाको उमेर १६ वर्ष पुगेको भए तापनि सम्बन्धित बाल सुधार गृहले निजको चालचलनमा सुधार आएको र निजलाई थप अवधिसम्म बाल सुधार गृहमा राख्न उपयुक्त छ भनी सिफारिस गरेमा जेलरले त्यस्ता बालबालिकाको हकमा बाल सुधार गृहमा बस्ने अवधि बढाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद-३

कारागारको पालो पहरा र रेखदेख

१७. **पहरा गर्ने सुरक्षाकर्मीहरूको कर्तव्य** : कारागारमा पालो पहरा गर्ने सुरक्षाकर्मीहरूले कारागारको ढोका ढोकाहरूमा र कारागार परिधि वा पर्खाल बाहिर चारैतर्फ पालैसँग चपट दिई कैदी वा थुनुवाहरू भाग्छन् कि भनी सतर्क रही कैदी थुनुवाहरू भाग्न नपाउने गरी होसियारी साथ खबरदारी गरी आफ्ना अखडासम्म बराबर टहली रहनुपर्छ ।

१८. **सेन्ट्रीको कर्तव्य** : कारागारमा पालो पहरा गर्न खटिएका सुरक्षाकर्मीहरूले पालैसँग दस्तुर माफिक खबरदार बोली रमन घुमे नघुमेको सेन्ट्रीले विचार गरी निजहरूले खबरदार बोलेकोमा सेन्ट्रीले पनि खबरदार बोल्नुपर्छ । सो बमोजिम आफ्नो पालो पुगेपछि निजले अर्को पालेलाई उर्दी सुनाई जिम्मा दिनुपर्छ ।

१९. **अखडा अखडामा पुगेपछि खबरदार बोल्ने** : कारागारभित्र रमन घुम्न खटिएका सुरक्षाकर्मीहरूले ४ अखडामा बसी पालो बाँधी पर्खालको किनारा किनारै घुमी अखडा अखडामा पुग्नासाथ खबरदार बोल्नु पर्दछ सो अखडामा बस्ने पालेले खबरदार बोले नबोलेको सेन्ट्रीले विचार गर्नुपर्दछ । कैदी वा थुनुवाहरू भाग्न उम्कन लागेको देखियो भने अलार्मको सूचना वा आवाज दिई तुरुन्त पक्री कारागार कार्यालयमा बुझाई दिनुपर्छ ।

२०. **कमाण्डर र अधिकृतको काम** : कारागारमा रमन घुम्न खटिएका सुरक्षाकर्मीहरूको दस्तुर माफिक घुमे नघुमेको कमाण्डरले जाँची सो बमोजिम नभएमा कमाण्डरले अधिकृतमा र अधिकृतले कारागारको जेलरलाई र सम्बन्धित तालुक अड्डालाई समेत प्रतिवेदन दिनुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

[९]२०क. **निर्देशन र नियन्त्रण** : कारागारको पालो पहरा र रेखदेखको काम जेलरको सामान्य निर्देशन र नियन्त्रणमा हुनेछ ।

परिच्छेद-४

श्रेणी विभाजन र सिधा तथा सुविधाहरू

[१०]२१. ....

२२. **लुगा सम्बन्धी व्यवस्था** : (१) कारागारका कैदी र थुनुवाहरूलाई निम्नलिखितानुसार लुगा बाँडिनेछ :-

(क) मर्दानालाई जाडो समयमा कुर्था एक र सुरुवाल एक तथा गर्मी समयमा कट्टु एक र बुशर्ट एक समेत गरी जम्मा वर्षको दुई पटक,

(ख) जनानालाई दश हाते धोती र चोलो एक दरले वर्षको दुई पटक,

(ग) नाबालक बालक बालिकालाई कमीज १, सुरुवाल १ वा घाँघर १ सुरुवाल १ दरले वर्षको दुई पटक र सुती कपडाको कोट १ गलबन्दी १ र टोपी १ वर्षको एक पटक ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम वर्षको दुई पटक लुगा बाँड्दा वैशाख र कार्तिक महिनामा बाँडिने छ । वर्षको एकपटक बाँडिने चाहिँ कार्तिक महिनामा दिइनेछ । [११]......... कुनै थुनुवा कैदीले आफ्नै तर्फबाट लुगा ल्याएमा सोही लुगा लगाउन दिइने छ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम दिइने लुगाको निमित्त कपडाको किसिम र नमूना प्रमुख जिल्ला अधिकारीले पास गरिदिए बमोजिम तयार गरी दिइने छ ।

[१२]तर कैदी वा थुनुवाले आफू खुशी लुगा लगाउन चाहेमा स्वीकृत नमुना बमोजिमको लुगाको निमित्त पर्न आउने मुल्य बराबरको रकम त्यस्ता कैदी वा थुनुवालाई दिइनेछ ।

(४) उपनियम (१) को अतिरिक्त देहायका प्रकारका चीज देहाय बमोजिम दिइने छ :-

---

९ नवौं संशोधनद्वारा थप ।
१० नवौं संशोधनद्वारा खारेज ।
११ नवौं संशोधनद्वारा झिकिएको ।
१२ दसौं संशोधनद्वारा संशोधित ।

नेपाल कानून आयोग

[१३](क) प्रत्येक कैदी वा थुनुवालाई चार हाते काम्लो एक र पाँच हाते पाखी उक वा काम्लो र पाखीको सट्टा सिरक डसना लिन चाहने बन्दीलाई तीन किलो कपास बराबरको सिरक एक तथा तीन किलो कपास बराबरको डसना एक र चार हाते कोराको च्यादर वा तन्ना एक हरेक दुई वर्षमा एक पटक ।

(ख) प्रत्येक कैदी वा थुनुवालाई सुत्न निमित्त डेढ हात चौडाई साढे चार हात लम्बाइकै सुकुल एक हरेक ३ वर्षमा एकपटक ।

[१४](५) उपनियम (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै कैदी वा थुनुवालाई दुई वर्ष नपुग्दै छुटी जाने भएमा निजले लिएको उक्त सामान कारागार प्रशासनलाई फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।

[१५]**२३. सिधा सम्बन्धी व्यवस्था** : कारागारका थुनुवा वा कैदी र तीनका नाबालक आश्रितहरूलाई प्रत्येक दिन दिइने सिधाको दर अनुसूची -३ मा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

[१६]**२४. सुत्केरीलाई थप सिधा सम्बन्धी व्यवस्था** : छानविन तथा अनुसन्धान केन्द्र तथा कारागारमा थुनिएका जनाना थुनुवा वा कैदी सुत्केरी भएमा सुत्केरी उतार्न नियम २३ बमोजिम दिइने सिधा बाहेक [१७]सुत्केरी हुनु तीस दिन अघि देखि सुत्केरी भएको मितिले ६० दिनसम्म देहाय बमोजिम थप सिधा र सामान दिइने छ :-

(क)	मसिनो चामल प्रतिदिन	चार सय ग्राम,
(ख)	घिउ प्रतिदिन	एक सय ग्राम,
(ग)	खानेतेल प्रतिदिन	एक सय मिलिलिटर
(घ)	ज्वानो प्रतिदिन	पचास ग्राम
(ङ)	कोरा कपडा एक सुत्केरी अवधिको लागि	पाँच मिटर
(च)	साधारण राडी एक सुत्केरी अवधिको लागि	एक थान
(छ)	एक सुत्केरी अवधिको लागि	एक सय रुपैयाँ नगद

१३ नवौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
१४ नवौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
१५ सातौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
१६ छैठौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
१७ नवौं संशोधनद्वारा थप ।

नेपाल कानून आयोग

[१८]२४क. **चौकिदार, नाइके र सहनाइकेको नियुक्ति र संख्या** : (१) कारागारको आन्तरिक व्यवस्थापनमा सहयोग लिने प्रयोजनको लागि जेलरले कारागारका कैदीहरूमध्येबाट देहाय बमोजिमको संख्यामा चौकिदार, नाइके र सहनाइके नियुक्ति गर्न सक्नेछ :-

(क) प्रत्येक कारागारमा महिला तथा पुरुष कारागारको लागि एक/एक जना र छुट्टा छुट्टै कम्पाउण्ड भएको प्रत्येक कारागार भवनको लागि एक/एक जना चौकिदार,

(ख) पच्चीस बन्दी बराबर एक नाइके र

(ग) दश बन्दी बराबर एक सहनाइके ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम चौकीदार नाइके र सहनाइकेको संख्या निर्धारण गर्दा आषाढ मसान्तको बन्दीहरूको संख्यालाई आधार बनाउनु पर्नेछ र जेलरले सो नामावली सहितको विवरण कारागार व्यवस्थापन विभागमा पठाउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कैदबाट एक पटक फरार भै पुनः पक्राउमा परेर कैदमा रहेको, कैदी वा थुनुवालाई भगाउने काममा संलग्न रहेको, अरू कैदी वा थुनुवालाई यातना दिएको, खराब चालचलन भएको र सोही आर्थिक वर्षको बीचमा कैद मुक्त हुने अवस्थामा रहेको बन्दीलाई चौकिदार, नाइके र सहनाइकेमा नियुक्त गरिने छैन ।

(४) चौकिदार, नाइके र सहनाइकेले अरू बन्दी वा थुनुवालाई शारीरिक यातना दिएको र अरू बन्दीसँग कुनै किसिमको अनुचित फाइदा लिएको पाइएमा जेलरले त्यस्तो व्यक्तिलाई चौकिदार, नाइके र सहनाइकेबाट तुरुन्त हटाउनु पर्नेछ ।

[१९]२५. **चौकिदारलाई थप सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था** : कारागारको बन्दी वा कैदी मध्येबाट रहने चौकिदार, नाइके र सहनाइकेलाई नियम २३ बमोजिम दिइने सिधा बाहेक देहाय बमोजिम थप सुविधा दिइने छ :

(क)	चौकिदारलाई प्रतिदिन	पचहत्तर पैसा
(ख)	नाइकेलाई प्रतिदिन	साठी पैसा
(ग)	सहनाइकेलाई प्रतिदिन	पैंतालीस पैसा

१८ दसौं संशोधनद्वारा थप ।
१९ छैठौं संशोधनद्वारा संशोधित ।

[२०]**२५क. सिधा वा सुविधा नपाउने** : यस परिच्छेदमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सामुदायिक सेवा वा खुला कारागारमा रहेको कसुरदार वा कैदीले सो अवधिभर यस परिच्छेद बमोजिम पाउने सिधा वा सुविधा पाउने छैन ।

परिच्छेद - ५

भेटघाट वा पत्रव्यवहार गर्ने

२६. **भेटघाट र पत्रव्यवहारको सुविधा** : (१) कारागारमा रहेका सबै थुनुवा वा कैदीहरूलाई देहायको सुविधा दिइनेछ :-

(क) कार्यालयको टायममा जेलरको रेखदेखमा हप्ताको दुई पटक आफ्ना नातादार र मित्रहरूसँग भेटघाट गर्न पाउनेछ । त्यसरी भेटघाट गर्दा कैदी वा थुनुवा कारागारको ढोकाभित्र र भेट गर्न आउने व्यक्ति ढोका बाहिर रही कुरा गर्न पाउनेछ ।

(ख) जेलरले सेंसर गरी पास गरेको प्रत्येक चिट्ठी लिन र एक हप्तामा दुईटासम्म चिट्ठी जेलरद्वारा सेंसर गराई पठाउन सक्नेछ ।

(ग) नेपाल सरकारबाट इजाजत प्राप्त वा अनुमति दिइएका अखबार, म्यागिजन तथा किताबहरू लिन पाउनेछ ।

[२१](घ) जेलर वा निजले तोकेको कर्मचारी वा सुरक्षाकर्मीको रोहवरमा आफ्नो परिवारसँग टेलिफोन वा अन्य सञ्चार सम्पर्क गर्ने सुविधा पाउन सक्नेछ ।

[२२](३) उपनियम (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कारागार तथा कैदी वा थुनुवाको अवस्थाको विषयमा जानकारी लिनको निमित्त कुनै संचार माध्यमका प्रतिनिधि वा अध्ययन अनुसन्धान कार्यमा संलग्न व्यक्ति वा संस्थाले औपचारिक रूपले अनुरोध गरेमा जेलरले कैदी वा थुनुवासँग भेटघाट गर्ने अनुमति दिन सक्नेछ ।

नेपाल कानून आयोग

२० दसौं संशोधनद्वारा थप ।
२१ दसौं संशोधनद्वारा थप ।
२२ दसौं संशोधनद्वारा थप ।

परिच्छेद - ६

थुनुवा र कैदीहरूको चाल चलनको रेकर्ड राख्ने

[२३]२७. **कैदीहरूको चालचलनको अभिलेख राख्ने** : (१) कारागारभित्र बदमासी गर्ने वा कारागार ऐनको दफा २२ वा २४ बमोजिमको गर्न नहुने काम गरेमा त्यस्ता कैदीहरूलाई प्रचलित कानुन बमोजिम सजाय गरी त्यस्ता कैदीहरूको नाम नामेसी, गरेको कसुर र पाएको सजाय लेखी एउटा लगत किताब खडा गरी राख्नु पर्नेछ ।

(२) कारागार भित्र असल चालचलन भएका कैदीहरूको नाम नामेसी, गरेको कसुर र पाएको सजाय उल्लेख गरी निजहरूको अर्को छुट्टै लगत किताब खडा गरिराख्नु पर्नेछ ।

(३) कुनै उत्सवमा छुट्ने कैदीहरूको लगतमा उपनियम (१) बमोजिमको लगत किताबमा परेका कैदीहरूको नाम लेखी पठाइने छैन ।

[२४]२८. ....

[२५]२९. **असल चाल चलन भएका कैदीको कैद सजाय छोट्याउने** : (१) असल चाल चलन भएका कैदीलाई तोकिएको कैदको सजायमा बढीमा पचास प्रतिशतसम्म कैदको सजाय छोट्याउन सकिनेछ ।

[२६](१क) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको मुद्दामा कैद सजाय पाएको व्यक्तिको कैद सजाय छोट्याउन सकिने छैन :-

(क) जीउ मास्ने बेच्ने,

(ख) जबरजस्ती करणी,

(ग) कैदबाट भागे भगाएको,

(घ) भन्सार चोरी निकासी पैठारी,

(ङ) लागू औषधिको कारोबार,

(च) भ्रष्टाचार सम्बन्धी,

---

२३ पाँचौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
२४ नवौं संशोधनद्वारा खारेज ।
२५ सातौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
२६ दसौं संशोधनद्वारा थप ।

नेपाल कानून आयोग

(छ) जासुसी सम्बन्धी

(२) कारागार भित्र बफादारी साथ काम गर्ने चौकिदार, नाइके, सहनाइके, शिक्षक तथा कामदारलाई साल सालै काम गरेकोमा क्रमशः चौकिदारलाई १ वर्षको २ महिना, नाइकेलाई १ वर्षको १ महिना १५ दिन, सहनाइकेलाई १ वर्षको १ महिनाको दरले र शिक्षक वा कारखानामा कामदारको रूपमा काम गरेको कैदीलाई जेलर वा कारखानाको प्रतिवेदन बमोजिम १ महिना राम्रो काम गरे बापत दिन ५ को दरले कैद कट्टी सुविधा दिन सकिनेछ । यस उपनियम बमोजिम पाउने कैद कट्टी सुविधा उपनियम (१) बमोजिम छोट्याइने कैदको सजायको अवधिमा गणना गरिनेछ ।

[२७](२क) उपनियम (१) र (१क) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि असल चालचलन भएका सत्तरी वर्ष उमेर पुगेका कैदीहरूको हकमा पचहत्तर प्रतिशतसम्मको कैद सजाय छोट्याउन वा दुवै आँखा नदेख्ने वा दुवै खुट्टा नचल्ने वा अङ्गभङ्ग भई ओछ्यान परी निको नहुने अवस्थामा पुगेको भनी सरकारी चिकित्सकले सिफारिस गरेका कैदीको हकमा बाँकी कैदको सजाय छोट्याउन सकिनेछ ।

[२८](३) [२९]उपनियम (१), (२) र (२क) बमोजिम कैदको सजाय छोट्याउन जेलरले राय साथ प्रमुख जिल्ला अधिकारी समक्ष पेश गरी प्रमुख जिल्ला अधिकारीले क्षेत्रीय प्रशासन कार्यालय मार्फत कारागार व्यवस्थापन विभागमा पठाउनु पर्नेछ र कारागार व्यवस्था विभागले पनि निकाशाको लागि गृह मन्त्रालयमा पेश गर्नु पर्नेछ । गृह मन्त्रालयबाट कैदको सजाय छोट्याउने निकाशा भएमा [३०]जेलरले कैदको लगतमा कट्टा गरी कैदीलाई छोडिदिनु पर्नेछ ।

[३१]**३०. कैद गर्ने अवधि** : (१) प्रचलित कानुन बमोजिम जन्मकैदको सजाय पाएको कैदीलाई कैद गर्दा बीस वर्ष कैद गरिनेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम कैद गरिने अवधिभित्र कारागारमा ज्यादै राम्रो चालचलन भएको कैदीलाई नियम २९ बमोजिम कैद माफी हुन [*]श्री ५ का हजुरमा जाहेर गर्न सकिनेछ ।

---

२७ दसौं संशोधनद्वारा थप ।
२८ नवौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
२९ दसौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
३० दसौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
३१ दसौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
* २०६५ जेष्ठ १५ गतेको संविधान सभाको पहिलो वैठकबाट राजतन्त्र समाप्त भई २०६५।२।१६ मा भएको नेपालको अन्तरीम संविधानको चौथो संशोधनबाट राष्ट्राध्यक्षको रूपमा राष्ट्रपति रहने व्यवस्था कायम भएको ।

३१. **पढ्नलाई स्कूलको प्रबन्ध गर्ने** : (१) कारगारमा थुनिएका केटाकेटीहरू र प्रौढ व्यक्तिहरूको आवश्यकतानुसार प्राथमिक, मिडिल र प्रौढ स्कूलको व्यवस्था र सो स्कूललाई चाहिने आवश्यकीय सहायताको प्रबन्ध गरिनेछ।

[३२](२) उपनियम (१) बमोजिम व्यवस्था गरिएको स्कूलमा यथाशक्य कारागारमा रहेका शिक्षित व्यक्तिहरू मध्येबाट जेलरले योग्य छानी शिक्षकको रूपमा नियुक्ति गर्नेछ। शिक्षकको काम गरेबापत निजलाई मासिक ६०।- रुपैयाँका दरले पारिश्रमिक दिइनेछ।

[३३]३२. **प्रशिक्षकको पारिश्रमिक** : (१) कारागारमा रहेका कैदी वा थुनुवाहरूलाई असल मनोवृत्ति तर्फ उन्मुख गराउने किसिमको प्रशिक्षण योग्य व्यक्तिहरूबाट गराइनेछ।

(२) प्रशिक्षकलाई पारिश्रमिकको रूपमा एकपटकमा एक सय रुपैयाँसम्म दिइनेछ। जेलरले प्रशिक्षण दिने व्यक्ति तथा प्रशिक्षणको विषयको बारेमा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको निकासा लिनु पर्नेछ।

३३. **पुस्तकालय र रेडियो केन्द्र राख्ने** : थुनुवा वा कैदीहरूको समय सदुपयोग गर्नलाई नेपाल सरकारले तोकिदिएको कारागारमा पुस्तकालय र रेडियो श्रवणकेन्द्र समेत राखिनेछ।

३४. **घरेलु इलम केन्द्र समेत खोल्ने** : कारागारभित्र रहेका कैदीहरूको समयको सदुपयोग गराउन र स्वावलम्बी बनाउनको लागि नेपाल सरकारले घरेलु इलम सम्बन्धी कारखाना खोल्न सक्नेछ।

[३४]३४क.**सीप विकास तथा स्वास्थ्य र शिक्षा सम्बन्धी तालिम सञ्चालन** : कुनै संघ संस्थाले बन्दीको सीप विकास एवं स्वास्थ्य र शिक्षा सम्बन्धी ज्ञानको निमित्त कारागार भित्र त्यस्तो सीप विकास एवं स्वास्थ्य र शिक्षा सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्न निवेदन दिएमा र त्यस्तो तालिम बन्दीको निमित्त उपयोगी हुने देखिएमा कारागार व्यवस्थापन विभागले त्यस्तो तालिम सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्नेछ।

३५. **कारखानामा काम लगाउने** : (१) राजकाज सम्बन्धी मुद्दाको कैदी वा थुनुवा बाहेक अरू कैदी वा कैदीनीहरूलाई कारागार कारखानामा काम लगाउने सकिनेछ।

---

३२ नवौं संशोधनद्वारा संशोधित।
३३ नवौं संशोधनद्वारा संशोधित।
३४ दसौं संशोधनद्वारा थप।

नेपाल कानून आयोग

(२) काममा लगाउने कैदी वा थुनुवा झिक्दा काम लगाउने कर्मचारी र कारागार कार्यालयको कर्मचारी समेत दुवै थरी बसी एक एक गिन्ती गरी लिने दिने गर्नुपर्छ । सो काममा गएका कैदी वा थुनुवा चिन्ने रेखदेख गर्न [३५]नाइके एकजना समेत पठाउने गर्नुपर्छ ।

३६. **चोरी गरेमा प्रचलिन नेपाल कानुन बमोजिम हुने** : कारखानामा काम गर्दा सो कारखानाको मालसामान चोरी गऱ्यो भने चोरी गरेको माल बुझी ली प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम गर्नुपर्छ ।

३७. **नगद जम्मा गर्ने र त्यसको भरपाई दिने** : (१) कारागारमा कैदी वा थुनुवाहरूले सञ्चित गरी राखेको वा कारखानामा काम गरी कमाएको नगद कारागार भित्र राख्दा चोरी हुन सक्ने हुँदा चाहिएका बखत आवश्यकतानुसार दिने गरी कारागार कार्यालयको धरौटी खातामा प्रचलित नेपाल कानुनको रीत पुऱ्याई आम्दानी खर्च गर्न सकिनेछ र सो धरौट राख्न कैदी वा थुनुवालाई धरौटी रहेको अंकको रीतपूर्वकको रसिद दिनुपर्छ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम कैदी वा थुनुवाबाट धरौट रहन आएको रुपैयाँहरू देहायका कारागारहरूमा जेलरले देहाय बमोजिमको रुपैयाँसम्म कार्यालयको तहविलमा मौज्दात राख्न सक्नेछ । सो भन्दा बढी नगद नजिकको बैंक वा मालको धरौटी खातामा जम्मा गरिदिनु पर्छ ।

(क)	[३६]केन्द्रीय कारागारलाई	रु.१०००।-
(ख)	बीरगञ्ज [३७]...... कारागारलाई	रु.५००।-
(ग)	विराटनगर [३८]...... कारागारलाई	रु.५००।-
(घ)	पाल्पा [३९]...... कारागारलाई	रु.५००।-
(ङ)	अरू प्रत्येक कारागारलाई	रु.१००।-

३८. **स्वास्थ्यको हेरविचार गर्ने** : (१) जेलरले कारागारका कैदी वा थुनुवाहरूलाई स्वास्थ्यको लागि अन्नपानीको राम्रो प्रबन्ध गर्नुपर्छ ।

---
३५ दसौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
३६ दसौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
३७ दसौं संशोधनद्वारा झिकिएको ।
३८ दसौं संशोधनद्वारा झिकिएको ।
३९ दसौं संशोधनद्वारा झिकिएको ।

नेपाल कानून आयोग

(२) कारागारभित्र कैदी वा थुनुवा रहेका ठाउँ ठाउँमा पाइखाना, पिसाब खानाहरूमा समेत दरबन्दी भैरहेको मेहत्तर, च्यामे भङ्गीहरूद्वारा रोज रोजै सुग्घर सफा गराई चुन, फिनेल, पोटास इत्यादि छर्ने गराउनु पर्छ।

(३) कारागारका कैदी वा थुनुवाहरूको स्वास्थ्य निमित्त कुनै किसिमका बाजी राखी लिन दिन नपाउने गरी कारागार सुहाउँदो विभिन्न किसिमको मनोरञ्जन खेलकूदको प्रबन्ध हुन सक्नेछ।

[४०]**३९. डाक्टर जँचाउने** : (१) जेलरले कारागारका कैदी थुनुवाहरू बिरामी भएमा कारागारको भए कारागारको डाक्टर चिकित्सक र कारागारको नभए नेपालभित्र नजिक इलाकाको पाएसम्म सरकारी अस्पताल, डिस्पेन्सरीको डाक्टर वा अन्य योग्य चिकित्सक कहाँ लगी वा आवश्यक भए बोलाई निजबाट जँचाई समयमा औषधि उपचार गराउन पर्छ।

(२) कडा रोग लागेको कुनै कैदी थुनुवालाई त्यसरी उपनियम (१) बमोजिम जचाउँदा डाक्टर चिकित्सकले कारागार बाहिर नजिक इलाकाको वा नेपालभित्र कहींको अस्पताल स्वास्थ्य गृहमा राखी वा विशेषज्ञबाट जँचाई उपचार गराउनु अत्यावश्यक छ भनी प्रमाणित गरिदिएमा जेलरले सो बमोजिम समयमा जँचाउने, इलाज गराउने वा भर्ना गर्ने उचित प्रबन्ध मिलाउनु पर्छ।

(३) उपनियम (१) र (२) बमोजिम कारागार बाहिर जँचाउनु वा अस्पताल, स्वास्थ्य गृहमा भर्ना गर्न लैजादा, ल्याउँदा वा भर्ना गरी राख्दा कैदी थुनुवा भाग्न, भगाउन नपाउने गरी पालोपहराको राम्रो प्रबन्ध मिलाउनु पर्छ। तर नजिक इलाकाको बाहेक बाहिर बेइलाकाको विशेषज्ञ जँचाइएका अस्पताल, स्वास्थ्य गृहमा भर्ना गरी औषधि उपचार गराउन आवश्यक भए त्यस्तो बिरामी कैदी थुनुवालाई इलाका पर्ने कारागारमा सरुवा गर्नु पर्छ।

(४) बिरामी बाहेक अरू कैदी थुनुवालाई पनि रोगबाट बचावट गर्न बराबर डाक्टर चिकित्सकबाट जँचाई डाक्टर चिकित्सकको राय बमोजिम गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउन पर्छ।

[४१](५) गम्भीर प्रकृतिको रोग लागेको थुनुवा वा कैदीलाई नियमित औषधि उपचारको अतिरिक्त पौष्टिक खुराक आवश्यक छ भनी चिकित्सकले सिफारिश गरेमा एक पटक थुनुवा वा कैदीको कुल संख्याको बढीमा एक प्रतिशतसम्म वा एक सयभन्दा थोरै

---

४० दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित।

४१ दसौं संशोधनद्वारा थप।

कैदी वा थुनुवा भएको कारागारमा एक जनासम्मलाई प्रतिदिन एकसय ग्राम खसीको मासु वा सोको मूल्य बराबरको अरू प्रकारको पौष्टिक पदार्थ पौष्टिक खुराक स्वरूप उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

४०. **डिस्पेन्सरी खुला राख्नु पर्ने** : ४०० भन्दा बढी कैदी वा थुनुवा रहने सेण्ट्रल कारागारहरूमा डिस्पेन्सरी वा अस्पताल दरबन्दी भैसकेकोमा र दरबन्दी हुनेमा समेत आकस्मिक रोगबाट मौकैमा बचाउनका लागि दरबन्दी बमोजिमको डाक्टर, कम्पाउण्डरले आलो पालो मिलाई चौबीसै घण्टा अस्पताल वा डिस्पेन्सरी खुला राख्नुपर्छ ।

४१. **कुलाचार धर्म गर्न पाउने** : प्रचलित नेपाल कानुनको अधीनमा रही थुनुवा वा कैदीले आफ्नो कुलाचार धर्म गर्न पाउनेछ ।

परिच्छेद-७

भाग्न लागेकोमा हतियार प्रयोग गर्ने तथा भागेकोमा खानतलास गर्ने

४२. **मौका तहकीकातको कागज गर्ने** : कैदी वा थुनुवाहरू भाग्न उद्योग गरेको र भागिसकेकोमा भगाउनेको र उद्योग गर्नेको समेत जेलरले मौका तहकीकातको कागज गराई चलानीसाथ भाग्न खोज्ने समेतलाई जिल्ला अदालतमा पठाई कारबाई सकिएपछि बापस लिनुपर्छ ।

४३. **थुनुवा वा कैदी भागेमा खोजतलासको लागि सूचना गर्ने** : (१) कैदी वा थुनुवा भागी गै सकेकोमा निजलाई खोजतलास गर्न निजको नाम, थर, वतन तथा कैद परेको मिति र हुलिया समेत खुलाई [४२]जिल्ला प्रहरी कार्यालय वा जि.पु.इ.आर. र [४३]जिल्ला प्रशासन कार्यालय र थुन्ने अड्डालाई समेत लिखित सूचना दिई लगतमा जनाउनु पर्छ ।

(२) सो भाग्ने व्यक्ति पक्रिएमा जिल्ला अदालतमा पठाई सो भागेतर्फ ऐन बमोजिम कारबाई गराउनु पर्दछ ।

४४. **भाग्न लागेको थुनुवा वा कैदीउपर हतियार प्रयोग गर्ने** : कारागारको कुनै कैदी वा थुनुवा ढोकामा हुल गरी वा पर्खाल नाघी वा भत्काई वा सुरुङ खनी वा केही तवरले भाग्न लाग्यो भने सो गर्न लाग्दैमा तुरुन्तै पक्रनुपर्छ, पक्रँदा निजले हतियार लट्ठी इत्यादि चलाउन लाग्यो वा हुलहुज्जत गऱ्यो भने अवस्था हेरी भाग्न नदिना निमित्त जुनसुकै

---

४२ नवौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
४३ सातौं संशोधनद्वारा संशोधित ।

नेपाल कानून आयोग

हतियार प्रयोग गर्न सकिनेछ । सो बमोजिम गर्दा मर्न गएमा हतियार प्रयोग गर्ने व्यक्ति सजायको भागी हुने छैन ।

४५. **भाग्नेहरूको लगत राख्ने** : कैदी वा थुनुवाहरू भागेमा त्यस्ताको व्यहोरा साल सालको लगत किताबबाट नक्कल सारी हुलिया र भागेको मितिसमेत लेखी छुट्टै लगत किताब बनाई राख्नुपर्दछ र सो बमोजिम पक्राउ नहुञ्जेलसम्म समय समयमा लेखापढी गरिरहनु पर्दछ ।

परिच्छेद-८

कारागारभित्र मालसामान ल्याउने लैजाने व्यवस्था र थुनुवा वा कैदी चलन गर्दाको कार्यविधि

४६. **आवश्यक माल वस्तु बाहेक अरू ल्याउन लैजान निषेध** : [४४](१) कारागार भित्र हात हतियार, विष्फोटक पदार्थ, विषादी चिज वस्तु, मादक पदार्थ, सिसा, डोरी, काँटा, गल, इत्यादि र प्रकृति र प्रयोग थाहा नभएको अन्य कुनै मालवस्तु वा मोवाइल वा वाकिटकी, पेजर, कर्डलेस टेलिफोन जस्ता आफू खुसी बाहिर सम्पर्क गर्न सकिने सञ्चार उपकरण लैजान हुँदैन ।

(२) कारागार भित्रको आवश्यक काम निमित्त उपनियम (१) मा लेखिएको कुनै चीज लैजानु पर्दा जेलर [४५]वा निजले तोकेको कर्मचारी वा सुरक्षाकर्मीले जाँची अनुमति दिएको व्यक्तिले अनुमति प्राप्त चीजबीज लैजान सक्तछ र त्यस्तो माल फिर्ता ल्याए नल्याएको वा त्यहाँ प्रयोग भएको भन्ने सन्तोषजनक विवरण प्रस्तुत गर्नुपर्दछ ।

४७. **कैदी वा थुनुवा चलान गर्दा मद्दत माग्नु पर्ने** : (१) एक कारागारबाट अर्को कारागारमा कैदी वा थुनुवा चलान गर्दा मद्दत निमित्त चाहिने सबै कुरा सम्बन्धित अड्डाबाट निकासा लिई सुरक्षितसाथ भाग्न, उम्कन नपाउने व्यवस्था मिलाई हतकडीसम्म लगाउनु पर्ने भए लगाई चलान गर्नुपर्छ । मद्दत नपुऱ्याई थुनुवा वा कैदी चलान गर्दा भागेमा त्यसरी चलान गर्ने जेलरले जवाफदेही हुनुपर्छ ।

(२) रीतपूर्वक सबै मद्दत लिई चलान गर्दा सो चलान गर्नुपर्ने कैदी वा थुनुवा जिम्मा लिई जाने कर्मचारीलाई आफ्नो जिम्माको कैदी वा थुनुवा भागेमा ऐन बमोजिम

---

४४ दसौं संशोधनद्वारा थप ।
४५ दसौं संशोधनद्वारा संशोधित ।

नेपाल कानून आयोग

सजाय हुनेछ भनी स्पष्ट रूपले कडा उर्दी दिई चलानीमा समेत लेखी जिम्मा दिई पठाउनुपर्छ ।

४८. **कैदी वा थुनुवा भागेमा पक्राउ गर्ने** : कैदी वा थुनुवा चलान गर्दा बाटामा भाग्न लागेमा भरसक त्यहीँ पक्रनुपर्छ त्यसै पक्रन नसकिई उम्कन लाग्यो वा हुज्जत गरी हरितयार समेत चलाई जोड जुलुम गर्न लाग्यो भने निजलाई आफूसँग भएको हतियार चलाएर भए पनि पक्रनुपर्छ । सो बमोजिम गर्दा कैदी वा थुनुवा मर्न गएमा जिम्मा लिई जाने र हतियार प्रयोग गर्ने व्यक्ति सजायको भागी हुनेछैन ।

४९. **थुनुवा वा कैदी चलान गर्दा नाम नामेसी खुलाई अड्डख सार गर्नुपर्ने** :

[४६](१) थुनुवा वा कैदीलाई एक कारागारबाट अर्को कारागारमा चलान गर्दा चलान गर्ने अड्डाले थुनुवा वा कैदीको नाम, थर, वतन, वादीको नाम, मुद्दा, थुना वा कैद परेको मिति, छुट्ने मिति, हुलिया, सजाय पाएको एनेको नाम र नम्बर वा दफा तथा थुनामा रहँदा खाएको सिधाको श्रेणी समेत खुलाई अड्डासार चलान गर्नु पर्नेछ । दाखिल भएको भरपाई प्राप्त भएपछि चलान गर्ने अड्डाको लगत कट्टी गर्नुपर्नेछ ।

(२) अरू कारागारबाट सदर कारागार पठाइएको कैदी वा थुनुवाको हकमा सदर कारागारले बुझिलिई त्यसको लगत का.फौ.त. मा पठाउनु पर्छ ।

(३) अड्डा अड्डाबाट कारबाई निमित्त कारागार वा छानविन तथा अनुसन्धान केन्द्रको कैदी वा थुनुवा लिन पठाएमा ऐनको दफा १५ बमोजिम गर्नुपर्छ ।

[४७](४) १० वर्षभन्दा बढी कैद ठेकिएका कैदीहरूलाई सम्बन्धित अञ्चल भित्रका जिल्लामा रहेको सबैभन्दा पक्की र ठूलो कारागारमा राख्न लगाउनु पर्छ । अञ्चलभित्र त्यस्तो पक्की र ठूलो कारागार नभएमा नजिकको अर्को अञ्चलमा त्यस्तो कारागारमा राख्ने प्रबन्ध गर्नुपर्छ ।

[४८](५) कुनै कारागार सानो र कच्ची भएको कारणले सुरक्षाको दृष्टिकोणबाट बढी संख्यामा कैदी वा थुनुवा राख्न मनासिव नभएमा सो कैदी थुनुवालाई उपनियम (४) बमोजिम सार्नु पर्छ ।

---

४६ तेस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

४७ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

४८ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

[४९](६) उपनियम (४) र (५) बमोजिम कैदी वा थुनुवालाई सरुवा गर्दा आफ्ना अञ्चल भित्रको हकमा स्थानीय प्रमुख जिल्ला अधिकारीले त्यसको प्रबन्ध मिलाउनु पर्छ र एक अञ्चलबाट अर्को अञ्चलको कारागारमा सरुवा गर्न परेमा सम्बन्धित प्रमुख जिल्ला अधिकारीहरूले आपसमा परामर्श गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु पर्छ ।

परिच्छेद - ९

विविध

५०. **काजक्रिया गर्न दिने** : कारागारमा रहेका कैदी वा थुनुवामध्ये राजकाज, गाथगादी सम्बन्धी मुद्दामा परेको बाहेक अरू कैदी वा थुनुवाहरूले आफूले काज क्रिया गर्नुपर्ने आमा, बाबु, स्वास्नी, छोरा, छोरी कोही मरेमा मुर्दा उठाउने हकदार कोही रहेनछ भने तीन कोसभित्र सम्म मुर्दा उठाउन र जहाँसुकै मरेमा पनि क्रिया गर्नलाई समेत जेलरले पत्याएको जमानी लिई मुर्दा उठाउनु पर्नेमा सिपाहीसाथ लगाईपठाई मुर्दा उठाउन लगाउने र क्रिया गर्नुपर्नेमा भाग्न नपाउने पूरा बन्दोबस्त गरी कारागार नजिकैको घाट सत्तलमा राखी १३ दिन सम्मलाई क्रिया गर्न दिनुपर्छ ।

५१. **कैदी वा थुनुवा मरेमा गर्ने विधि** : (१) कारागारका कैदी वा थुनुवाहरू आफ्ना कालगतीले मृत्यु भएमा सो लास उठाई स्थिति रीति अनुसार दाहसंस्कार गर्न मर्नेका नजिक हकदार वारिस कोही नभएमा वा त्यस्ताले उठाई लैजान नचाहेमा सो लास दाहसंस्कार गर्ने संस्था भएमा सो संस्थालाई दिई नेपाल सरकारबाट स्वीकृत दरबन्दी बमोजिम दाहसंस्कार खर्च दिनुपर्छ । संस्था नभएमा जुन जात मरेको हो भरसक मिल्दो जातको कैदी वा थुनुवाहरू द्वाराबाट मसानमा लगी स्वीकृत दरबन्दीको खर्चबाट दाह गर्न लगाउनु पर्छ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम दाह गर्ने चलन नभएको व्यक्ति मरेमा निजको चलन अनुसार गराउनु पर्छ ।

५२. **मरे, भागेको थुनुवा कैदीहरूको मालसामान** : (१) कारागारमा मरे वा कारागारबाट भागेको कैदी वा थुनुवाहरूको कारागारभित्र रहेको मालसामानमध्ये पुरानो लुगाफाटा जलाइदिनु पर्छ । अरू बाँकीको हकमा ऐन बमोजिम गरी प्रचलित कानुन बमोजिम रीत पुऱ्याई गर्नुपर्छ ।

नेपाल कानून आयोग

---
४९ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

(२) एकजना भन्दा बढी व्यक्ति म नजिकको हकवाला हुँ भनी भन्न आएमा निजहरूलाई प्रचलित कानुन बमोजिम हक कायम गरी आउनु भनी सुनाई सहीछाप गराई पठाइदिनु पर्दछ र हक कायम गरी नआउञ्जेलसम्म सो सम्पत्ति धरौटी राखी छाड्नु पर्दछ ।

५३. **चौकिदार, नाइके, सहनाइके भर्ना गर्दा** : चौकिदार, नाइके, सहनाइके खाली भै भर्ना गर्नुपर्दा जेलरले सबै कैदी वा थुनुवा चिन्न सक्ने असल चाल चलन भएको भरसक लामो अवधिको लागि कैद परेको कैदी वा थुनुवा मध्येबाट छानी भर्ना गर्नुपर्ने भए गरी निजको ठाउँमा अर्को भर्ना गर्नुपर्छ ।

५४. **पसल राख्न दिने** : कारागारको कैदी वा थुनुवाहरूलाई सुविधाको निमित्त निजहरूले मागेको मुनासिव माफिकको चीज पाउने गरी कारागार इलाकाभित्र जेलरले पसल राख्न दिन सक्नेछ । पसलेले बजारमा चलेको दरमा बिक्री वितरण गर्नुपर्छ, घटी, बढी गरेमा र सडेपडेको माल बिक्री गरेमा पहिला पटक नसिहत दिई फ्याँक्न लगाउने, दोस्रोपटक पनि गरे निजलाई जेलरले उठाई अर्को पसल बन्दोबस्त गरी राख्नु पर्छ ।

५५. **मर्मत गर्ने वा बनाउने** : कारागारमा कुनै कैदी वा थुनुवाले कुनै किसिमले पर्खाल फोरे वा भत्काएमा जेलरले प्रचलित कानुन बमोजिम तुरुन्त बनाउन लगाउनु पर्छ ।

५६. **मालसामान खरीद बिक्री गर्ने बारे** : कारागारको मालसामान खरीद बिक्री गर्नुपर्दा जेलरले प्रचलित नेपाल कानुन बमोजिम गर्नुपर्छ ।

५७. **ढोका खोल्ने समय** : झाडा पिसाब गर्नेलाई बाहेक गोलघरभित्रका कैदीको ढोका अरू समयमा बिहान ७ बजेदेखि १० बजेसम्म र दिउँसो ३ बजेदेखि ५ बजेसम्म खुला राख्नु पर्छ । त्यसदेखि अतिरिक्त गोलघरमा २ साँचो मारी १ साँचो नाइकेसँग र १ साँचो कारागार कार्यालयमा राख्नुपर्छ ।

५८. **बत्तीको प्रबन्ध गर्ने** : बिजुलीको बत्ती भएको ठाउँमा बिजुली बत्ती नभएको ठाउँमा प्रत्येक दिन कोठै पिच्छे एक चौथाइको दरले र रमन घुम्न र चौकीमा लाल्टेन पिच्छे आधामानाको दरले मट्टितेल दिइनेछ । बिजुली निभेमा चौकीमा डेलाइट १ के मट्टितेल एक मानाको दरले आवश्यकतानुसार दिइनेछ ।

नेपाल कानून आयोग

५९. **खानेकुरा र अन्य सामान जाँच्ने** : कारागारभित्र रहेको कैदी वा थुनुवाको निमित्त निजको नातादार इष्ट मित्रहरूले ल्याएको खानेकुरा तथा अन्य सामान जेलर [५०]वा निजले तोकेको कर्मचारी वा सुरक्षाकर्मीले जाँची अनुमति दिएपछि मात्र भित्र लैजान दिनु हुन्छ । खानेकुरा जाँच गर्दा सो खानेकुराको केही अंश ल्याउने व्यक्तिलाई नै खान दिई जाँच्ने गर्न पनि सकिनेछ ।

६०. **कडा रोग लागेका बिरामीलाई अस्पतालमा राख्ने** : कडा रोग लागी बिरामी परेको कैदी वा थुनुवालाई अस्पतालमा राखी इलाज गराउनु पर्दा कारागारको तर्फबाट पूरा पालो पहराको साथ राखिने छ । यसरी अस्पतालमा राखिएकोमा कुनै खास प्रकारको अपराधी वा अभियुक्त कारागारको अरूसँग कुरा गर्न नदिनु भनी जेलरले अर्डर दिएमा त्यस्तासँग कुरा गर्न दिइने छैन ।

६१. **आफ्नो खर्चमा उपचार गराउने** : कुनै थुनुवा वा कैदीले आफ्नै खर्चमा चिकित्सा गराउन चाहेमा नजिले वा निजको नजिकका नातादार वा मित्रले लिखित दरखास्त जेलरकहाँ पेश गर्नु पर्दछ । त्यस्तो दरखास्तमा निजले सरकारीया चिकित्सकबाट नगरी अन्य चिकित्सकबाट उपचार गराउन चाहेको कारण स्पष्ट उल्लेख गर्नु पर्दछ । उपचार गर्ने चिकित्सकको नाम, थर वतन र योग्यता समेत दरखास्तमा उल्लेख भएको हुनु पर्दछ । उपचार गर्ने चिकित्सक वा कारण मुनासिब नदेखिएमा जेलरले त्यस्तो अनुरोधलाई स्थानीय प्रमुख जिल्ला अधिकारी कहाँ जाहेर गर्नु पर्दछ ।

६२. **अड्डा अदालत उपस्थित गराउने** : [५१](१) ऐनको दफा १५ बमोजिम थुनुवा वा कैदीलाई अड्डा अदालतमा हाजिर गराउन पूर्जी प्राप्त भएमा सम्बन्धित कारागारले त्यस्तो थुनुवा वा कैदीलाई तोकिएको दिन र समयमा सुरक्षाको प्रबन्ध गरी प्रहरीमार्फत अड्डा अदालतमा उपस्थित गराउनु पर्नेछ । सम्बन्धित प्रहरीले काम नसकिञ्जेल अड्डा अदालतमा पर्खि काम सकेपछि थुनुवा वा कैदीलाई अड्डा अदालतबाट फिर्ता लगी कारागारमा बुझाउनु पर्नेछ ।

तर इजलास कोठाभित्र थुनुवा वा कैदीको जिम्मा इजलासले तोकिदिएको कर्मचारीको हुनेछ ।

(२) कारागार बाहिर कुनै थुनुवा वा कैदीलाई पठाउनु पर्दा निजको निजी सामान केही भए सो सामान नाइके सहनाइकेको जिम्मा दिनुपर्छ ।

---

५० दसौं संशोधनद्वारा संशोधित ।
५१ तेस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

नेपाल कानून आयोग

६३. **काम सम्पादन गर्ने** : यस नियम बमोजिम अन्य पदाधिकारीको निमित्त तोकिएको बाहेक अरू सबै काम जेलर आफैले वा निजको नियन्त्रणमा रही निजका मातहतका कर्मचारीले गर्न सक्नेछन् र सो सबै कामको निमित्त जेलर आफै जवाफदेही हुनेछन् ।

६४. **यस नियमावली बमोजिम गर्ने** : यस नियमावलीमा लेखिएको कुरामा यसै बमोजिम र अरू कुरामा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।

[५२]६५. **अनुसूचीमा हेरफेर वा थपघट गर्न सक्ने** : नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी आवश्यकता अनुसार सूचीमा हेरफेर वा थपघट गर्न सक्नेछ ।

नेपाल कानुन आयोग

---

५२ सातौं संशोधनद्वारा थप ।

द्रष्टव्य :

१. केही नेपाल कानुन (संशोधन) ऐन, २०२४ द्वारा रूपान्तर भएका शब्दहरू :
"जेल" "अफिस" "पुलिस" "अफिसर" र "रिपोर्ट" को सट्टा "कारागार" "कार्यालय" "प्रहरी" "अधिकृत" र "प्रतिवेदन" ।

२. स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२२ द्वारा रूपान्तरण भएका शब्दहरू :
(क) "वडा हाकीम वा मेजिष्ट्रेट" को सट्टा "अञ्चलाधीश" ।
(ख) "गढी गौंडा गोश्वारा" को सट्टा "अञ्चलाधीश कार्यालय" ।

३. न्याय प्रशासन विविध व्यवस्था (संशोधन) ऐन, २०२१ द्वारा रूपान्तर भएका शब्दहरू : "इलाका अदालत" को सट्टा "जिल्ला अदालत"

रूपान्तर : मूल नियमावलीको ठाउँ ठाउँमा प्रयोग भएका "खोर" भन्ने शब्दको सट्टा "छानविन तथा अनुसन्धान केन्द्र", "भाइनाइके" भन्ने शब्दको सट्टा "सहनाइके" र "जवान" भन्ने शब्दको सट्टा "सुरक्षाकर्मी" भन्ने शब्दहरू राखी रूपान्तर गरिएको छ ।

[५३]अनुसूची - १

(नियम ७ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

<u>थुनुवा कैदीको लगत फाराम</u>

कारागार कार्यालयको नाम :

सि.नं.	नामथर वतन	वादीको नाम	मुद्दा	सजायको महल				थुनिएको मिति	छुट्ने मिति	कैद कट्टी	उमेर	हुलिया र चिन्ह	नजिकको हकवाला वारिसको नाम	सिधाको श्रेणी	कैफियत	
				ऐनको नाम र नम्बर वा दफा	म्यादी कैद	दण्ड विगो कैद	जम्मा कैद								मुद्दा बाँकी	छुटी गएको मिति

नेपाल कानून आयोग

५३ तेस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

[५४]अनुसूची - २

(नियम ८ सँग सम्बन्धित)

नेपाल सरकार

.... कारागार कार्यालय

२० । । । मा

धरौटी

सि.नं.	बुझाउनेको नाम, थर, वतन र सहीछाप	थुनुवाको नाम थर वतन	सिधा श्रेणी	दाखिला मिति	हुलिया समेत	मुद्दा	परेको मिति	कैद सजाय ठेक्नेबारे पुनरावेदन सुन्ने अड्डामा लेखि गएको अड्डा र मिति	कैफियत

नेपाल कानून आयोग

५४ तेस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

[५५]अनुसूची - २क.

(नियम १६क. को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

<u>सामुदायिक सेवा गर्न दिइने निवेदनको ढाँचा</u>

श्री .... अदालत/....................... कार्यालयमा चढाएको

<u>निवेदन</u>

विषय : <u>सामुदायिक सेवा गर्न पाउँ ।</u>

.... बस्ने वर्ष .... को .... <u>निवेदक</u>

प्रतिवादी

.... को जाहेरीले नेपाल सरकार .... वादी

मुद्दा ....

म निवेदक निवेदन बापतको दस्तुर रु. ५।- यसै साथ संलग्न राखी निम्न लिखित निवेदन गर्दछु :-

१. उपरोक्त मुद्दामा म समेतले कसुर गरेको ठहर भएमा सो बापत मैले भोग्नु पर्ने कैद सजायको सट्टा सामुदायिक सेवामा संलग्न हुन पाउन यो निवेदन दिएको छु ।

२. सामुदायिक सेवामा रहँदा प्रचलित कारागार ऐन, नियम तथा सो अन्तर्गत तोकिएको शर्तको पालना गर्नेछु । सोको उल्लंघन गरेमा बाँकी अवधि पुनः कारागारमा बस्न मेरो मन्जुरी छ ।

३. यसमा लेखिएको व्यहोरा ठीक साँचो हो । झुठ्ठा ठहरे कानुन बमोजिम सहुँला बुझाउँला ।

<u>निवेदक</u>

.... बस्ने वर्ष .... को ....

इति सम्वत २०........... साल .... महिना .... गते रोज .... शुभम् ----------

---

५५ दसौं संशोधनद्वारा थप ।

नेपाल कानून आयोग

[५६]अनुसूची - २ख.

(नियम १६ख को उपनियम (२) सँग सम्बन्धित)

खुला कारागारमा बस्ने अनुमतिको लागि दिइने निवेदन

श्री कारागार व्यवस्थापन विभाग

.... को जाहेरीले वादी नेपाल सरकार, प्रतिवादी म समेत भएको .... मुद्दामा .... अदालत । कार्यालयबाट म समेतले कसुर गरेको ठहर गरी मलाई कसुर बापत .... वर्ष .... महिना कैद ठेकिएकोमा हाल मैले उक्त कैद अवधि मध्ये .... वर्ष .... अवधि कैद भुक्तान गरिसकेकोले बाँकी कैद अवधि खुला कारागारमा बस्न पाउने अनुमतिको लागि यो निवेदन गरेको छु ।

१. म खुला कारागारमा रहँदा देहाय बमोजिमका शर्तहरू पालना गर्न मञ्जुर छु ।

(क) खुला कारागारमा बस्ने अनुमति दिँदा दिएको आदेशमा उल्लिखित बाहेकका अन्य काम गर्ने छैन ।

(ख) स्वरोजगारको लागि खुला कारागार क्षेत्रबाट बाहिर प्रस्थान गर्दा र खुला कारागार क्षेत्रमा प्रवेश गर्दा खुला कारागार अधिकृतले तोकेको समय भित्र गर्नेछु ।

(ग) खुला कारागारमा रहन दिइएको आदेशमा तोकिएको स्थान र क्षेत्र बाहेकका अन्य स्थान र क्षेत्रमा बसोबास गर्ने छैन ।

(घ) खुला कारागार क्षेत्रको आफ्नो बासस्थानमा परिवार बाहेक अन्य व्यक्तिलाई स्थायी रूपमा राख्ने छैन ।

(ङ) खुला कारागारमा रहँदा बस्ने घर टहरा तथा प्रयोग गर्ने भान्छाको नियमित रूपले मर्मत सम्भार तथा सरसफाई गर्नेछु ।

२. खुला कारागारमा रहँदा प्रचलित कारागार ऐन, नियम तथा सो अन्तर्गत तोकिएको शर्तको पालना गर्नेछु, सोको उल्लंघन गरेमा बाँकी अवधि पुनः कारागारमा बस्न मेरो मञ्जुरी छ ।

---

५६ दसौं संशोधनद्वारा थप ।

नेपाल कानून आयोग

३. यसमा लेखिएको व्यहोरा ठीक साँचो छ। झुट्ठा ठहरे कानुन बमोजिम सहुँला बुझाउँला।

४. संलग्न कागजात

(क) कैद सजाय पाएको सम्बन्धित अदालतको आदेश वा फैसलाको प्रतिलिपि,

(ख) कैद बसेको अवधि खुलेको सम्बन्धित कारागार अधिकृतले प्रमाणित गरिदिएको कागज,

(ग) कैदमा रहँदा मेरो चालचलनको सम्बन्धमा जेलरले प्रमाणित गरिदिएको कागज,

(घ) मैले गर्न चाहेको स्वरोजगारको विवरण वा रोजगारदाताले रोजगार दिने विषयमा लेखिदिएको आशयपत्र।

<u>**निवेदक**</u>

.... बस्ने वर्ष .... को ....

इति सम्वत् २० .... साल .... महिना .... गते रोज .... शुभम् -------------

नेपाल कानून आयोग

[५७]अनुसूची - ३

(नियम २३ सँग सम्बन्धित)

(क) थुनुवा वा कैदीलाई मोटो चामल ७०० ग्राम र तीस रुपैयाँ [५८]र दशैं खर्च बापत प्रत्येक वर्ष एकमुष्ट एकसय रुपैयाँ ।

स्पष्टीकरण : खण्ड (क) को प्रयोजनको लागि "मोटो चामल" भन्नाले नेपाल खाद्य संस्थानले निर्धारण गरेको मोटो चामलको मूल्यमा प्राप्त हुने चामललाई सम्झनु पर्छ ।

(ख) नाबालकलाई :

(१) सात महिनादेखि एक वर्षसम्मको लागि चामल १०० ग्राम र दश रुपैयाँ ।

(२) एक वर्षदेखि तीन वर्षसम्मको लागि चामल १५० ग्राम र दश रुपैयाँ ।

(३) तीन वर्षदेखि पाँच वर्षसम्मको लागि चामल २०० ग्राम र दश रुपैयाँ ।

(४) पाँच वर्षदेखि सात वर्षसम्मको लागि चामल २५० ग्राम र दश रुपैयाँ ।

(५) सात वर्षभन्दा माथि बाह्र वर्षसम्मको लागि चामल ४५० ग्राम र दश रुपैयाँ ।

(६) बाह्र वर्षदेखि माथिको लागि चामल ६०० ग्राम र पन्ध्र रुपैयाँ ।

नेपाल कानून आयोग

---

५७ नवौं संशोधनद्वारा संशोधित ।

५८ दशौं संशोधनद्वारा थप । *(मिति २०६१।१२।१७ को राजपत्रमा अनुसूची-१ को खण्ड (क) मा रहेका भन्ने शब्दहरूको सट्टा अनुसूची-३ को खण्ड (क) मा रहेका हुनुपर्ने । - सम्पादक)*